JOURNAL OF RESEARCH IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 4(1), 1-16, 2017

YÜKSEKÖĞRETİMDE KÜRESELLEŞME VE YANSIMALARI

GLOBALIZATION IN HIGHER EDUCATION AND ITS REFLECTIONS*

Emine Aybike AKKUTAY[1]

[1] Gazi Üniversitesi, Polatlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu. Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Ankara, Türkiye, e-posta: aybikeakkutay@gazi.edu.tr

Gönderim Tarihi: 13.04.2017 *Kabul Tarihi: 24.04.2017*

Öz

Bu çalışma ile küreselleşmeyle birlikte artan yükseköğretim hareketliliği ve Türkiye'nin bu pazardan aldığı payı vurgulamak amaçlanmıştır. Üniversitelerin temel hedefi öğrenci değişim programlarına odaklanmak ve pazarda isimlerini duyurarak yabancı öğrencileri kendi ülkelerine çekmek olmuştur. Yükseköğretimin küreselleşmesiyle birlikte gerek öğrenci değişim programları gerekse eğitim sonrası işgücü piyasası etkilenmiş ve eşdeğer programlar hazırlanmıştır. Bu şekilde ülkeler arası öğrenci akışı artmıştır. Gelişmiş ülkeler bu pazardan önemli bir paya sahipken, gelişmekte olan ülkeler ise başka ülkelere öğrenci göndererek önemli ölçüde gelir kaybına uğramaktadır. Türkiye'nin öğrenci değişiminde ise yurtdışına giden öğrenci sayısı yurtdışından gelen uluslararası öğrenci sayısından daha fazladır. Bu çalışmada Türkiye'nin artan öğrenci hareketliliği karşısında kendi iç pazarını geliştirebilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, yükseköğretim, yansımalar.

Abstract

In this study, it is aimed to emphasize the increasing mobility of higher education together with globalization and the share of Turkey in this market. The universities' main objective has been to focus on student exchange programs and attract foreign students to their home countries announcing their own names on the market. With the globalization of higher education, both student exchange programs and the labor market have been affected, and then equivalent programs have been prepared. This process has increased the flow of students between the countries. While developed countries have a significant share of this market, developing countries are losing income significantly by sending students to other countries. In the case of Turkey's student exchange, the number of students going abroad is higher than the number of international students coming from abroad. This study has offered suggestions for Turkey to develop its own internal market in the face of increasing student mobility.

Keywords: Globalization, higher education, reflections.

*Bu makale Küreselleşen Yükseköğretim Pazarı ve Türkiye adlı yükseklisans tezinden üretilmiştir.

Atıf için Künye Bilgisi: Akkutay, E.A. (2007). Yükseköğretimde küreselleşme ve yansımaları. *JRES*, *4*(1), 1-16.

Giriş

Günümüz dünyasında toplumların bilgi başta olmak üzere birçok mal ve hizmete kolayca ulaşabildiği görülmektedir. Farklı ülkelerde yaşayan bireyler aynı bilgiye sahip olmakta bu da insanların ortak bir paydada buluşmasına neden olmaktadır. Bunun başlıca sebebi kuşkusuz küreselleşmedir.

Küreselleşme, ülkelerin sınırlarını aşan faaliyetlere girişmesine yol açan ve toplumların birbirine olan bağımlılığını her geçen gün arttıran bir olgudur. Dünyada birçok faaliyetin uluslararası hale gelerek bütün insanlığa mal edilmeye başlandığı süreçte küreselleşmenin tarihsel bir olgu olduğu ve süreç içerisinde insanlar ve toplumlar arasındaki ilişkileri daha da zenginleştirdiği söylenebilir. Farklı ülkelerden insanlar bir araya gelerek mal, hizmet ve fikir alışverişinde bulunmakta ve birbirlerinden yararlanmaktadır. Bütün bu gelişmeler, insanların artık ulusal düzeydeki düşünce ve ilişki biçiminden, uluslararası ölçekte ilişki ve düşünce biçimine geçtiklerini göstermektedir (Balay, 2004).Uluslararasılaşmanın ve uluslararası hareketliliğin her geçen gün artması yükseköğretim politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin son yıllardaki artış sebebi Avrupa'daki üniversitelerin politikalarıyla ilgilidir. Avrupa'daki üniversiteler öncelikle öğrenci yetiştirmek yerine kar amacı güden kurumlar gibi hareket ederek gelir elde etmeye çalışmaktadırlar. Yükseköğretimin uluslararası hale gelmesindeki politikaların erken belirtileri 1950'de başlamış olup 1980'de Erasmus Programı ile patlama yaratmıştır. Erasmus Programının asıl amacı Avrupa'daki üniversite öğrencilerinin en az % 10'una başka Avrupa ülkelerinde belirli bir dönem okuma olanağı sağlamaktır. Daha sonra 1998'deki Sorbonne Bildirgesi Avrupa öğrenci hareketliliğini daha da arttırmayı amaçlamış ve Bologna bildirgesi şekli ile devam etmiştir (Kelo, Teichler ve Wacther, 2006).

Yükseköğretim alanındaki Haziran 1999'da 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanları tarafından imzalanan Bologna Bildirisinin büyük bir bölümünde Sorbonne Bildirisinden esinlenilmiştir. Sorbonne Bildirisi belirli ülkelerin Avrupa yükseköğretim sistemi üzerinde reform yapmalarını ve modernleştirmeleri için genel bir işbirliği çalışmasını sağlamıştır. Bu reform sonucunda Bologna süreci oluşmuştur. 1999'da 15 AB üyesi ülke, 3 EFTA ülkesi ve 11 AB üye adayı ülke Bologna antlaşmasını imzalamıştır. Avrupa Komisyonu, Avrupa konseyi ve üniversite dernekleri, rektörler ve Avrupalı öğrenciler gibi uluslararası kuruluşlar bu bildiriye katılmışlardır (Eurydice, 2010, s.10). Bologna sürecinin 1998 Sorbone Bildirgesinden 2015 Erivan Bildirgesine kadar ortak derece sistemleri, Avrupa kredi sistemleri, hareketlilik, kalite güvencesi ortaklığı, ulusal kalite taslağı, yaşam boyu öğrenim, istihdam

edilebilirlik ve yükseköğretimdeki sosyal boyut konuları üzerinde durulmuştur. (Eurydice, 2012, s.16, Eurydice, 2015). Bologna süreci ile birlikte Avrupa'daki yükseköğretim sistemi tek bir çerçevede oluşturulmaya çalışılmıştır. 1998 Sorbone Bildirisinden bu yana üniversitelerin hedefleri ve amaçları artarak yeni bir yükseköğretim sistemi oluşturulmuştur. Belirli kalite ve yeterlilikler çerçevesinde öğrenci yetiştirmek, ekonomik büyüme ve kalkınmaya hizmet etmek ve aynı zamanda Bologna sürecine dahil tüm ülkelere benimsetmek amaçlanmıştır.

Ancak burada ulaşılmak istenilen şey, ülkelerin yükseköğretimdeki farklılıklarını ve özgünlüklerini ortadan kaldırmak değildir. Böyle bir uygulama üniversitelerin sahip olduğu özerkliği ortadan kaldırmak olur. Aksine yükseköğretim kurumlarının farklılıklarını ve özgünlüklerini ortaya koyarak nesnelleştirmeye çalışılmaktadır (YÖK, 2010, s.11). Avrupa Birliğinin Bologna süreci ile birlikte asıl amacı tek bir Avrupa Pazarı yaratmaktır. Avrupa ülkelerinin kültürleri, dilleri, eğitim sistemleri ve vatandaşlarının düşünce tarzları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar temelinde ülkelerin yükseköğretimde küreselleşmesi ve bilgi alışverişinin sağlanması amaçlanmaktadır (YÖK, 2010, s.11). Bu bilgi alışverişinin sağlanması için de bu sürece dahil tüm ülkelerin yükseköğretim sistemi günümüz dünyasına uygun bir şekilde uyumlu hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde temel hedefi bilgi üretme ve öğrenci yetiştirme olan yükseköğretim bu süreçte değişime uğramıştır. Bu değişimle birlikte, Yükseköğretim kurumları yapılarına piyasa odaklı girişimcilik boyutunu eklemek durumunda kalmışlar, bunun sonucunda da ortaya çıkan şartlara süratle uyum sağlayan üniversiteler yeni modellere adapte olarak yaygınlaşmıştır.

Küreselleşmenin Yükseköğretime Etkisi ve Yükseköğretimin Değişen Yapısı

Dünya'da gelişmiş ülkelerin öncülüğünde ortaya çıkan yeni yükseköğretim kavramı, bilgi çağına uyum sağlayabilen, yaratıcı, verimli, rekabetçi nitelikleri ön plana çıkarmaktadır. Başta Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok üniversite, nitelikli öğrencileri kendilerine çekebilmek için rekabet içerisindedirler. Bu üniversiteler mevcut tüm eğitim faaliyetlerini öğrencilere sunarken onları kendi üniversitelerine çekebilmek için pazarlama faaliyetlerini kullanmaktadırlar. Çünkü dünyada çoğu ülkede, üniversite eğitiminde pazarlama anlayışına dayalı yapılanma yerleşmeye başlamıştır (Binbaşıoğlu, 2011, 2466, 2477). Pazarlama, bireyleri ve firmaları memnun etmek amacıyla; malların, fikirlerin ve hizmetlerin fiyatlanma ve dağıtımının planlama ve sunma aşamasıdır (Kavididievi, 2009). Son 20-25 yıl boyunca mal ve hizmetlerin dolaşımı hızlanmış ve ülkeler bu süreçten etkilenmişlerdir. Ülkeler

arası rekabetin daha çok hizmetler sektörüne kaydığı görülmüş; yükseköğretimin de bu sektörde her geçen gün payının arttığı dikkat çekmiştir. Yükseköğretimin bir rekabet alanı olması ise piyasalaşmasına neden olmuştur.

Piyasa bölünmesi kavramı ise üniversitelerin piyasa güçlerini geliştirmiştir. Üniversiteler yabancı öğrencileri geldikleri ülkelere göre ilişkilendirmektedir. Bunun yanında marka imajı da yabancı öğrencileri çekmede önemli politikalardan bir tanesidir. Öğrencilerle kolay iletişim kurabilmek, dikkat çekebilmek için farklılıklar ve vurgu üzerinde odaklanılmaktadır. Asya ve Pasifik bölgelerinde birçok üniversite gelişmiş sloganlara ve görsel ve sözel sembollerde kolay iletişim kurulabilen markalara sahiptirler. Bu sloganlarla daha çok üniversitenin reklamı yapılırken, diğer iletişim formları da çokça kullanılmaktadır. Piyasa iletişiminin bütün çeşitleri uluslararası öğrencileri çekmede önemlidir (Patti, 2005). Piyasalaşmanın etkisiyle beraber uluslararası yükseköğretim önem kazandığından, ülkeler en çok yabancı öğrenciyi kendi ülkelerine çekebilmek için rekabet etmektedirler. Yabancı öğrenci çekmenin ve uluslararası alanda etkinlik kazanabilmenin başka bir yolu da şube üniversiteler açmaktır. Ancak bunun için öncelikli olarak şube üniversite açılacak olan ülkede pazar araştırması yapılması gerekmektedir.

Üniversitelerin yurtdışında şubeler açması, öğrencilere ülkelerinde aynı kalitede eğitim sunma imkanı vermektedir. Bu akademik bütünlük arka plandaki birçok yabancı öğrencinin kaydolmasını sağlamaktadır (Dessoff, 2007). Şube kampüs hareketliliğinin çok yönlü faydaları vardır. Öğrencilere seyahat etmeden iyi eğitim alma imkanı sağlamakta, başka ülkelerde kendi eğitim sistemlerinin reklamlarını yapmaktalar, ülke ekonomisine öğrenci gelirlerinin gelmesini ve ekonomik kalkınma olanaklarını sağlamakta, aynı zamanda da gelir sağlayan kurum uluslararası alanda adını duyurmaktadır (Rumbley ve Albatch, 2013).

Ülkelerin ekonomik gelişmeye katkı sağlamak için yükseköğretime önem verdikleri görülmektedir. Ancak daha ileriye gidebilmeleri için yeni teknolojilere kolay adapte olabilmeleri gerekmekte veya yeni teknolojiler, yaratıcı fikirler üretebilmeleri gerekmektedir. Bunun içinse nitelikli işgücüne sahip bireyler yetiştirilmeli ve ülkeye çekilmelidir. Artan öğrenci nüfusu bunun için önemli bir kaynaktır. Ülkeler yükseköğretime olan talebi karşılamak için çeşitli politikalar uygulamaktadırlar. Burada beyin göçü ve göç olmak üzere iki önemli kavram öne çıkmaktadır.

Göç

Nitelikli işgücü arzındaki eksiklik, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerin nitelikli işgücünü kendi ülkelerine çekmeye çalışmasına neden olmaktadır. Bir ülkenin büyümesi iş ve sosyal güvenliğe bağlı olmasının yanında karşılaşılan zorluklara çözüm üretmesine de bağlıdır. Bunun içinse bilgi birikimine sahip nitelikli insan sermayesi başlıca rol oynamaktadır (Zimmermann, 2009). Diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerde ise iyi eğitim almış olan kişiler daha iyi kazanç sağlamak ve daha iyi şartlarda yaşayabilmek için gelişmiş ülkelere göç ederler. Gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki bu fark ise; işgücü talep-arz açıklarından kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler nitelikli işgücüne duyduğu gereksinimini kısmen gelişmekte olan ülkelerden karşılamaya çalışmaktadır. Bunun sonucunda da gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark daha da açılmaktadır (Güngör, 2010). Bir ülkenin gelişiminde nitelikli işgücünün varlığı önemli rol oynamaktadır. Ülkenin nitelikli işgücünün arttırılması için devlete, ailelere aynı zamanda özel sektöre büyük görevler düşmektedir. Bir ülkenin gelişebilmesi, işgücü kalitesinin artması ve dünyadaki rekabet gücünü yakalayabilmesi için öncelikli olarak iyi bir eğitim vermesi gerekmektedir. Bunun içinse en büyük görev ailelere düşmektedir. Ailelerin ülkeye daha iyi bir birey yetiştirmek ve çocuklarının daha iyi bir eğitim almaları için belli miktar kaynak ayırmaları gerekmektedir. Aynı zamanda toplumun gelişebilmesi ve daha ileriye gitmesi için ülkelerin geleceklerini tayin edecek olan gençleri yetiştiren ailelerin de iyi eğitim almış ve kültürel seviyelerinin yüksek olması gerekmektedir (Kaynak, 2006, s.76).

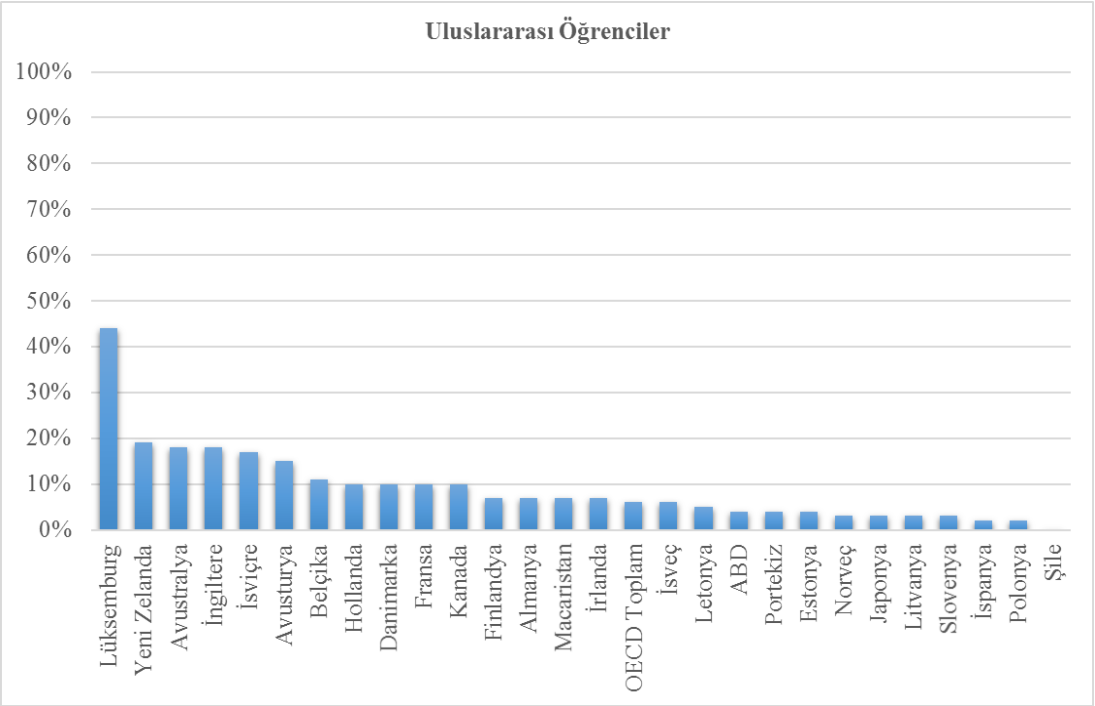
Beyin Göçü

Son dönemde göç olgusunun yapısı değişmiştir. Örneğin, gelişmiş ülkeler ihtiyaç duydukları insan gücünü karşılayacak politikalar geliştirmekte ve bu doğrultuda yabancı öğrencilerin kendi ülkelerine gelmeleri için çalışmalar yapmaktadırlar. Bu bakımdan nitelikli beyin göçü önem kazanmaktadır. Kalkınma sürecindeki dört ana faktör; toprak, girişimcilik, doğal kaynaklar ve sermayedir. İnsan sermayesi de kalkınma sürecinde sermaye faktörünün en önemli unsurlarından bir tanesidir. Üçüncü dünya ülkelerinde en çok ihtiyaç duyulan faktör nitelikli insan sermayesidir. Bilginin yaşamsallığını kavrayan ve gelişmiş ülkelerle aralarındaki bilgi farkını gören gelişmekte olan ülkeler, bilgi kapasitesini geliştirme gayreti içerisindedir. Gelişmekte olan ülkelerde bilgi birikimi eksikliğinin yoksulluktan, ölüme kadar çeşitli olumsuzluklara neden olduğunu gören genç nüfus da gelişmiş ülkelerdeki eğitim ve iş fırsatlarından yararlanmak üzere yurtdışında eğitime yönelmektedir. Eğitimlerini tamamladıktan sonra gittikleri ülkelerde kalmalarıyla beyin göçü gerçekleşmiş olmaktadır

(Haklev, 2012).Beyin göçü, az gelişmiş ülkelerdeki üniversite mezunlarının gelişmiş ülkelere göç etmesi olarak tanımlanırken; bilim adamı, mühendis, yönetici ve diğer iyi yetişmiş profesyonellerin gelişmiş ülkelere gitmeleri de beyin göçü kapsamında yer almaktadır. Bunun yanında kendi ülkesinde yabancı bir şirket için çalışan bilim adamları veya nitelikli işgücü gizli beyin göçünü ifade etmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkeler tarafından finanse edilen ve yönetilen araştırma ve geliştirme merkezleri ile laboratuarlarda ya da işyerlerinde çalışan emek gücü, gizli beyin gücünü temsil etmektedir (Kaynak, 2009, s. 324-325)Uluslararası öğrenci hareketliliği beyin göçünün oluşmasında en önemli sebeplerden biridir. Gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler bunda başlıca rol oynamaktadırlar. Nitelikli öğrenciler bu üniversiteleri tercih ederek onları cazibe merkezi haline getirmektedirler. Harç ücretleri, öğretim dili veya yükseköğretim kurumlarının kalitesi gibi faktörler de öğrenci tercihlerinde etkili olmaktadır (Kahanec ve Kralikova, 2011).

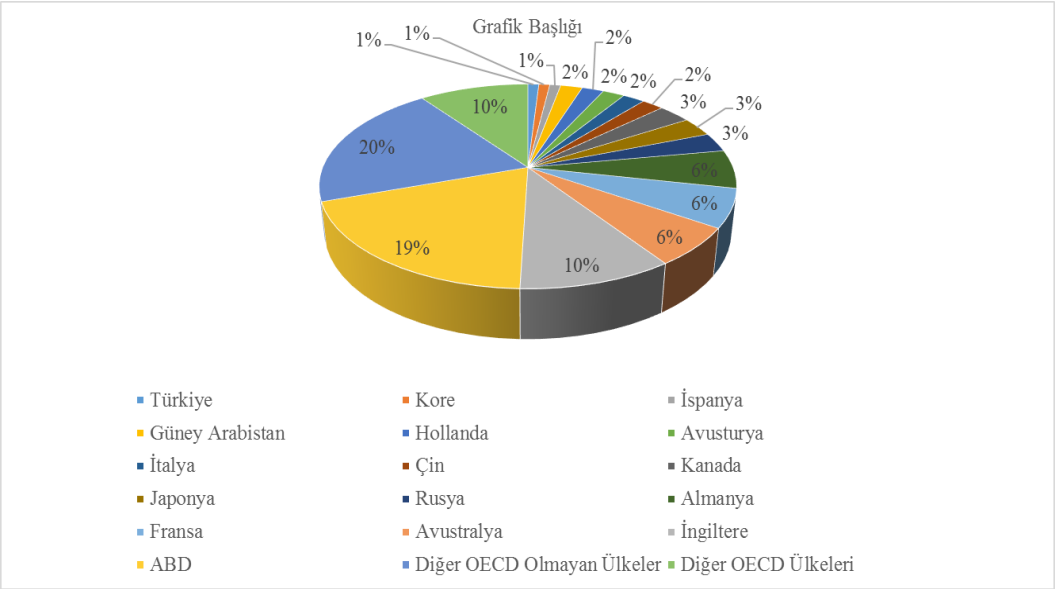
Dünyadaki Yükseköğretim Öğrencileri

Üniversitelerin küreselleşmesiyle birlikte dünyada yabancı öğrencilerin sayısında artış olmuştur. Öğrencilerin yurtdışındaki üniversiteleri seçmelerinin başlıca amacı nitelikli bir eğitim almaktır. Ancak bunun yanında yabancı öğrencilerin hangi ülkeleri seçecekleri başka faktörlere de bağlıdır. Eğitim amacının yanında kültürel faktörler de işin içerisine girmektedir. Yabancı öğrencilerin çoğunlukta olduğu ülkelerde daha çok kültürel çeşitlilik kazanılmakta ve küresel konulara hakim olunmaktadır. Ayrıca başka ülkede üniversite tercih etmenin diğer bir nedeni ise alınan eğitim sonrasında sunulan iş imkanlarıdır. Bütün bu nedenlerden ötürü ülkeler daha fazla yabancı öğrenciyi ülkelerine çekebilmek için üniversitelerinin uluslararası programlarını geliştirmektedir(Cory ve Martinez, 2008). Yabancı öğrenci çekmek isteyen ülkeler öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiği yönünde çalışmalar yapılmakta ve bunun için uzmanlar desteğiyle birlikte programlar geliştirilmektedir. Konferanslar ve çalışma grupları gibi çeşitli öğretim yoluyla öğrencinin almış olduğu eğitim ve öğretim tekniğinin üstünde bir anlayış verilmektedir (Rhoden ve Boin, 2013,). Yükseköğretim sektörüne odaklanan ülkeler bu programlar ve çalışmalarla öğrenci hareketliliğinin artmasını sağlamaktadırlar. Şekil 1 2014 yılında yükseköğretimdeki uluslararası öğrencilerin eğitim aldıkları ülkelerdeki toplam üniversite öğrencileri içindeki payı Grafik 1 de 2013 yılı itibariyle yükseköğretimdeki uluslararası öğrencilerin ülkelere göre dağılımı konusunda fikir vermektedir.

Şekil 1. 2014 Yılında Yükseköğretimdeki Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Ülkelerdeki Toplam Üniversite Öğrencileri İçindeki Payı (Kaynak: OECD, Education at a Glance 2016, OECD Indicators, s.328)

OECD Education at a Glance Raporu'na göre, 1975 yılı itibariyle, 34 ülkeden 800,000 öğrenci yurtdışında eğitim almıştır. 2014 yılı Education at Glance Raporu'na göre 2012'de 4.5 milyon öğrenci ile bu sayı beş buçuk katından fazla hareketliliğin arttığını göstermektedir (OECD, 2014, s.344). 2013 yılında ise 4 milyondan fazla öğrenci yurtdışında yükseköğretim programlarına kaydolduğu bilinmektedir. Lüksemburg, Avustralya, Avusturya, Yeni Zelanda, İsviçre ve İngiltere'de yükseköğretime kaydolan uluslararası öğrencilerin kaydolduğu ülkedeki toplam üniversite öğrencileri içinde büyük oranlara sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Asya'daki öğrenciler dünyadaki uluslararası öğrencilerin % 53'ünü temsil etmektedir. Dünyada en fazla uluslararası öğrencilere sahip olan ülke Çin iken, Çin'i takip eden diğer iki ülke ise Hindistan ve Almanya'dır (OECD, 2015). 2013-2014 yılları arasında OECD ülkelerindeki mobil öğrenci sayısı % 5 artmıştır (OECD, 2016). En büyük gelişme 1990'ların sonunda ekonomik küreselleşme ciddi anlamda kendini göstermeye başladığında kaydedilmiştir. Yurtdışına giden öğrencilerin sayısının artması ve üniversitelerin uluslararası öğrencileri çekmedeki rekabeti küreselleşmeyi arttırmaktadır. ABD'ndeki üniversiteler uluslararası öğrencileri çekmekte başarılı iken yabancı ülkelere öğrenci gönderimleri azalmaktadır (Track, 2013).

Grafik 1. 2013 Yılı İtibariyle Yükseköğretimdeki Uluslararası Öğrencilerin Ülkelere Dağılımı (Kaynak: (OECD, Education at a Glance 2015, : OECD Indicators, OECD , 2015, s. 356).

Yabancı öğrencilerin üniversite eğitimi almak için gelişmiş ülkeleri tercih ettikleri görülmektedir. Öğrenci hareketliliği daha prestijli kurumların programlarının bu pazara katılmasını zorunlu kılmakta ve cesaretlendirmektedir. Bu stratejiler kurumların ve hükümetlerin dünya çapında tanınmış üniversiteler ortaya çıkarmalarına ve uluslararası düzeyde tanınmalarına yol açmaktadır (Vincent-Lancrin, 2009). Öğrencilerin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerini seçmelerinin temel nedenleri arasında bu ülkelerdeki üniversitelerin ve yükseköğretim sisteminin dünya çapında tanınmış olması etkili olduğu söylenebilir. Aldıkları eğitim sonrası daha iyi iş imkanları bulacaklarına inanmaktalar ve eğitim gördükleri ülkelerde iyi yaşam şartlarında çalışacaklarını düşünmektedirler.

Türkiye'deki Yükseköğretim Sistemi

Türkiye'de yükseköğretim sistemi kamu kurumu ve vakıf olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yükseköğretim sistemi içerisinde üniversiteler, ileri teknoloji enstitüleri, meslek yüksekokulları bulunmaktadır (Eurydice, 2010). Türkiye'de devlet üniversitelerinde finansman kamusal kaynaklardan sağlanmaktadır. Vakıf üniversiteleri ise temel olarak paralıdır ancak bu üniversitelere devlet katkısı da sağlanabilmektedir. Türkiye'de vakıf üniversiteleri bazı yönetsel ve mali konular dışında devlet üniversiteleri ile aynı yasal mevzuata tabidirler (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2010).

Türkiye'de yükseköğretime olan talep ile arz arasındaki farkın her geçen gün arttığı görülmekle birlikte hem devlet üniversiteleri hem de vakıf üniversiteleri bu farkı kapatmaktan oldukça uzak durmaktadır. Bunun için de yurtdışındaki üniversitelere olan talep artmakta ve ülkemiz

öğrencisi yurtdışında eğitim gören ülkeler içinde ve öğrenci sayısı itibariyle yükseköğretim pazarında önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla yurtiçindeki ve yurtdışındaki tüm gelişmeler gerek global gerek yerel talep ve gerçekler doğrultusunda Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının potansiyelinin daha da arttırılması ve bunun içinde vakıf ya da özel üniversitelere ağırlık verilmesinin önemini göstermektedir (Büyükuslu, 2010, s.36).

Türkiye yükseköğretimde gelişmiş ülkelerin standardını yakalamak için öğrenci değişim programlarıyla birlikte girişimde bulunmaktadır. Dünyada artan öğrenci sayısına paralel olarak Türkiye'de de öğrenci sayısı her geçen gün artmaktadır. Artan bu genç nüfus miktarı eğer nitelik kazandırılırsa ülkenin kalkınma ve gelişiminde önemli rol oynar. Ülkede nitelikli işgücünün artışı; bilimsel ve teknolojik yeniliklerin ve üretim düzeyinin artmasına dolayısıyla refah düzeninin sağlanmasına neden olmaktadır. Bu ekonomik etkilerinin yanı sıra bir ülkedeki eğitim seviyesinin yani nitelikli işgücünün artışının sosyal dönüşümleri de olmaktadır. Artan eğitim düzeyi toplumu kültürel ve sosyal açıdan geliştirmektedir. YÖK 2013-2017 yılları arasındaki verileri incelendiğinde küresel yükseköğretim pazarında Türk öğrencilerin en çok lisans eğitimi için yurt dışını tercih ettikleri görülmektedir. Daha sonra bu pazarda yüksek lisans ve doktora öğrencileri yer almaktadır. Dünyadaki diğer birçok ülke gibi Türkiye'nin de en fazla öğrenci gönderdiği ülkelerden biri Amerika Birleşik Devletleri'dir (MEB, 2016, MEB, 2015, MEB, 2014) İlgili alan yazı incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin yükseköğretim pazarında en çok tercih edilmesinin nedeni; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversitelerin çoğunun özel sektör ağırlıklı olmasıdır. Üniversitelerin özel sektör ağırlıklı olması birbirleriyle olan rekabeti arttırmakta bu da yabancı öğrencileri kendi ülkelerine çekmede başarılı kılmaktadır. Türk öğrencilerinde en çok Amerika Birleşik Devletleri'ni tercih etmesi, buradaki çeşitlilikten yararlanmak, daha iyi olanaklarda ve şartlarda eğitim almak içindir. (American Council on Education, 2001)

ABD'nden sonra en çok tercih edilen ülkeler ise Bulgaristan, Almanya, İngiltere, Avusturya ve Fransa'dır. (MEB, 2013, MEBü 2012, MEB, 2011) Bulgaristan'ın tercih edilmesinin nedenleri arasında ziyade komşu ülke olması düşünülebilir. Türkiye'de üniversiteye başvuran adayların sayısı gittikçe artmaktadır ve mevcut üniversitelerin kontenjan yetersizliğinden ötürü birçok öğrenci açıkta kalmaktadır. Almanya'nın Türk öğrenciler tarafından tercih edilmesinin sebepleri de sadece ekonomik olmayıp sosyal nedenlere de dayanmaktadır. Almanya'nın köklü bir üniversite geleneğinin olması özelliği tercih nedenleri arasında önemli olarak düşünülmektedir. Üniversiteler son derece donanımlı olup, ileri teknoloji yatırımları yapılmaktadır. Ayrıca Almanya yabancı öğrenciler bakımından ABD ve İngiltere'den sonra

gelmektedir.(Kalkınma Araştırma Merkezi, 2015) Gelişmiş bir yükseköğretim sistemine sahip olan Almanya'da eğitim almak birçok gelişmiş ülkeye nazaran daha ekonomiktir. Küresel ölçekte artan yükseköğretim pazarına karşın Almanya'da yükseköğretim pazarı halen devlet ağırlıklıdır. Buna rağmen Almanya üniversitelerin gelişimine önem vermiş ve yabancı öğrencileri kendi ülkesine çekmede başarılı olmuştur. Türk öğrencilerin Almanya'da lisans eğitimi almak istemesinde Almanya'nın gelişmiş yükseköğretim yapısının yanında Almanya'da yaşan Türklerin çoğunlukta olması da etkilidir. (http://www.gooverseas.com/blog/8-best-universities-in-germany-international-students 25.05.2015)

İngiltere, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerin Türk öğrenciler tarafından tercih ediliyor olması ise bu ülkelerdeki yükseköğretim sisteminin gelişmiş olması ve daha iyi yaşam olanaklarına ulaşma imkanına sahip olmamalarındadır. İngiltere de köklü geleneksel ve yüksek teknolojilerle donatılmış üniversitelere sahiptir. Sağladığı araştırma olanakları, kütüphane ve laboratuar imkanları ile öğrencilere iyi eğitim imkanları sunmakta ve gelişimlerine yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde Avusturya ve Fransa'da da üniversitelerin gelişmiş olması ve sağladıkları olanaklar diğer ülkelerin öğrencileri gibi Türk öğrencilerin de bu ülkeleri seçmesinde en büyük etkenler arasında görülmektedir. (ÜAK, 2016).

Tablo 1

Yurt Dışına En Çok Öğrenci Gönderen İlk 20 Ülke (2000, 2012)

2000		**2012**	
Çin	166 939	Çin	726 995
Güney Kore	71 061	Hindistan	189 472
Yunanistan	63 673	Güney Kore	123 674
Hindistan	62 576	Almanya	117 576
Japonya	59 320	Suudi Arabistan	62 535
Almanya	54 733	Fransa	62 416
Fransa	50 500	ABD	58 133
Türkiye	49 641	Malezya	55 579
İtalya	45 555	Vietnam	53 802
Fas	42 688	İran	51 549
ABD	41 637	Türkiye	51 487
Malezya	40 484	İtalya	51 236
Endonezya	32 114	Rusya Federasyonu	51 171
Kanada	30 839	Nijerya	49 531
Rusya Federasyonu	28 386	Kanada	45 509
İspanya	27 854	Fas	44 161
İngiltere	22 359	Kazakistan	43 039
İran	21 681	Beyaz Rusya	40 643
Ukrayna	20 950	Ukrayna	39 627
Singapur	20 581	Pakistan	37 962

(Kaynak: Kalkınma Araştırma Merkezi, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi, 2015, s.24)

Tablo 2

Yıllara Göre Türkiye'ye Lisans Eğitimi Almaya Gelen Yabancı Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Yeni Kayıt	Toplam Öğrenci Sayısı
2013-2014	13 196	48 183
2014-2015	14 915	50 080
2015-2016	15 706	60 497

(Kaynak: YÖK İstatistiklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Türkiye'nin küresel ölçekte yurtdışına önemli sayıda öğrenci gönderdiği bilinmektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere 2000 ve 2012 yıllarında yurtdışına en çok öğrenci gönderen ilk 20 ülke arasında yer almaktadır. Bu Türkiye'nin yabancı ülkeler için hizmet piyasasında önemli bir kaynak oluşturduğunu göstermektedir. Ancak bu duruma karşın Türkiye'nin yurtdışından eğitim almaya gelen uluslararası öğrenci sayısının son yıllarda önemli bir artış gösterdiği de gözlenmektedir. Bu ülkemiz açısından önemli bir gelişmeye işaret eden bir bulgu olmakla birlikte bu payın daha da artırılması da önem taşımaktadır.

Son yıllarda Türkiye'nin de yükseköğretim pazarındaki payını arttırdığı görülmektedir. Bunda da her geçen yıl Türkiye'de hem devlet hem de vakıf üniversiteleri açılması, üniversite sanayi işbirliğinin kurulması ve üniversitelerin Avrupa standartlarına uygun hale getirilmesinin payı vardır. Türkiye'de yükseköğretim sistemi gelişim içinde olduğu halde ülkemizden yurtdışına öğrenci gönderiminin hala yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yurtdışına akışı ülke kaynaklarının önemli bir bölümünün başka ülkelere kaydığını göstermektedir. Öğrenci harç bedelleri, konaklama, ulaşım, kültürel faaliyetler gibi bütün harcamalar öğrenci kabul eden ülkeye önemli gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkeler gelen öğrencilerden nitelikli olanlara iyi iş imkânları ve yüksek hayat standartları sunarak ülkelerine kazandırmaktadırlar. (ÜAK, 2016) Bütün bunların sonucu olarak, gelişmekte olan ülkelerin nitelikli işgücü kayıplarıyla birlikte küresel pazardaki rekabetleri daha da zorlaşmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Makalede küreselleşmeyle birlikte yükseköğretim hareketliliğinin artığı ve Türkiye'nin bu pazardaki yeri incelenmiştir. Bu çalışmadaki literatür çalışmasında alan yazısı ile bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

- Türkiye yurtdışına gönderdiği öğrencilere karşılık kendi pazarında bu hacmi nasıl oluşturacağı üzerinde odaklanmalıdır. Türkiye'ye gelen Avrupalı öğrenci sayısı oldukça

düşüktür. Gelen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ise kısa dönemli değişim programları ile gelmektedirler.

- Türkiye'den yurtdışına öğrenci gönderiminin başlıca nedeni; Türkiye'deki üniversite sayıları ve kontenjanları öğrenci talebini karşılayacak düzeyde değildir. Üniversiteler öğrenci talebini karşılayacak arza sahip olmadığından öğrenciler de yurtdışında uygun imkânlardaki üniversiteleri tercih etmektedirler. Türkiye'de her geçen gün üniversitelerin sayısının nicel olarak arttığı gözlenmekle birlikte hala birçok öğrenci üniversite sisteminin dışında kalmaktadır.
- Türkiye'de üniversiteler küresel pazara rekabet edebilecek sayıda yabancı öğrencileri bünyesinde bulunduramamaktadır. Ülkemizde üniversitelerde yabancı öğrenciler için yeterli düzeyde tanıtım yapılmamakta ve imkânlar sağlanmamaktadır. Ülkemiz yabancı öğrenci kabulünden ziyade gönderiminde daha baskındır. Bu da kaybettiği gelirin kazandıklarından daha fazla olduğunu göstermektedir.
- Türkiye'nin gittikçe büyüyeceği görülen bu pazardan pay alma fırsatını değerlendirmesi gerekmektedir. Bunun için üniversitelerin öncelikle tanıtım çalışmalarını arttırması önem kazanmaktadır. Bundan başka mezuniyetten sonra uluslararası piyasada iş bulmak için yurtdışındaki üniversiteleri tercih edenlerin yurtiçinde kalmasını cazip hale getirecek programlar uygulanmalıdır. Ayrıca yabancı öğrencileri Türkiye'ye çekecek devlet teşvikleri sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Aktan, C.C. (2007). Sorbon'dan Bolonya'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da yükseköğretim sistemlerinin harmonizasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çalışmaları, *Değişim Çağında Yükseköğretim*, Yaşar Üniversitesi Yayını, 4.

American Council on Education (2001), *A Brief Guide to U.S. Higher Education,* ACE, Washingthon.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 37*(2), 61-82.

Binbaşıoğlu, H. (2011). *Yükseköğretimde eğitim hizmetlerinin pazarlanmasi: bir pilot araştirma,* Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011) Bildiri Kitabı, İstanbul, Cilt 3, 2465-2474.

Büyükuslu, A.R, (2010). *Akademik Kapitalizm ve Küresel Üniversitelerin Yükselişi*, İstanbul: Derin Yayınları.

Cory, S. N. ve Martinez, Z. (2008). *Students perceptions of study abroad opportunities: are we achieving our goals? an exploratory study*, 14th Annual World Forum Colleagues in Jesuit Business Schools Business and Education in an Era of Globalization:1-11.

DPT (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Rekabet Hukuku ve Politikaları, Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Dessoff, A. (2007). Branching Out, *International Educator 16* (2), 30.

Eurydice (2010*). Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of Bologna Process, Brüksel*, European Commission.

Eurydice (2012). The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report, Eurydice, Brüksel.

Eurydice (2015). The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report, Eurydice, Brüksel.

Güngör, N. D. (2010). Eğitim, küreselleşme ve beyin göçü, *İz Atılım Üniversitesi Dergisi,9*, 33-36.

Haklev, S. (2005). The global issue of brain drain, http://reganmian.net/blog/files/Brain-Drain-Stian.pdf, 1-10. (2.12.2012).

Kahanec, M. ve Kralıkova, R. (2011). *Pulls of international student mobility*, Bonn, IZA.

Kalkınma Araştırma Merkezi, (2015). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi: Araştırma Projesi Raporu*, Kalkınma Bakanlığı.

Kaynak, M. (2006). Türkiye'de Emek Kalitesi, *TİSK Akademi* 1(1), 75-88.

Kaynak, M. (2009). Kalkınma İktisadı, 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kavıdıdıevı, R. K. (2009) Marketing of UK universities overseas: a case study of Chester University, University of Huddersfield and Staffordshire University, Chester Business School.

Kelo, M.; Teichler, U,; Wachter, B, (2006). Introduction in EURODATA , In Maria Kelo, Ulrich Teichler, Bernd Wächter (Eds.). *Student Mobility in European Higher Education*, Bonn, Lemmens Verlags- & Mediengesellschaft mbH.

Milli Eğitim Bakanlığı (2016), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2015-2016*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2015), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2014-2015*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2014), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2013-2014*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2012-2013*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2012), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2011-2012*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011), *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2010) , *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009-2010*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

OECD (2014). Education at a Glance 2014: OECD Indicators.

OECD (2015). Education at a Glance 2015: OECD Indicators.

OECD (2016). Education at a Glance 2016: OECD Indicators.

Patti, H. C. (2005). Oceana University: Recruiting International Students, *International Journal of Case Method Research & Application*, *17*, 416-424.

Rhoden, C. ve Boin, K. (2004). Transition Strategies for International Students, ISANA-International Education Association, Created on 1 December (Erişim) http://www.isana.org.au/files/20051017171637_TransitionStrategies.pdf, 11 Nisan 2013, 1-10.

Rumbley, L E. and Albatch P. G. (2013). International Branch Campuses Issues (Erişim) http://www.international.ac.uk/resources/Branch%20Campus%20Issues.pdf , 11 Nisan 2013, 6.

Strateji Geliştirme Başkanlığı (2009), *Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi 2008/09*, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı

Track, B. (2013). Worldwide Trends in Studying Abroad, http://www.braintrack.com/study-abroad/articles/study-abroad-international-trends adresinden 11 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir.

ÜAK (2016), *Türkiye'de Yükseköğretim ve Uluslararasılaşma*, ÜAK, Ankara.

Vincent-Lancrin S. (2009). Cross-broder Higher Education: Trends and Perspectives, Higher Education to 2030 Volume 2: Globalisation, OECD, Cilt 2, 63-88.

YÖK (2010). *Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma: 66 Soruda Bologna Süreci Uygulamaları*, YÖK, Ankara.

Zimmermann, K Z. (2009). Labor Mobility and Integration of European Labor Market, Bonn, IZA.http://www.gooverseas.com/blog/8-best-universities-in-germany-international-students sayfasından 25.05.2015 tarihinde erişilmiştir. https://istatistik.yok.gov.tr/ (01.02.2017 tarihinde erişilmiştir)